

De limieten van de democratie

Een politiek systeem dat door economische elites is gecorrumpeerd, is ook een gebroken economisch systeem.

Originele tekst: A political system corrupted by economic elites is also a broken economic system. Citaat uit een baanbrekende studie van politicologen Martin Gilens en Benjamin I. Page.

“The preferences of the average American appear to have only a minuscule, near-zero, statistically insignificant impact on public policy.”

<https://www.cambridge.org/.../62327F513959D0A304D4893B38>

Terwijl de studie uit 2014 zich toespitst op het Amerikaanse systeem, zijn de resultaten voor een deel ook toepasselijk o.a. op Europa. We belijken eerst het oorspronkelijke artikel.

Samenvatting van het invloedrijke artikel

Doel van het onderzoek

Het artikel onderzoekt een fundamentele vraag binnen de politicologie: **Wie regeert er daadwerkelijk in de Verenigde Staten?** In welke mate bepaalt de doorsnee burger via democratische weg het beleid (*soeverein*), en in welke mate wordt het overheidsbeleid gedreven door machtige elites of belangengroepen?

De auteurs wilden voor het eerst vier concurrerende theorieën over de Amerikaanse politiek systematisch tegen elkaar afzetten binnen één enkel statistisch model:

1. **Meerderheids electorale democratie:** Het idee dat de doorsnee burgers (de meerderheid van de kiezers) de meeste invloed hebben op het beleid.
2. **Economische elite-dominantie:** Het idee dat vermogende individuen en de rijkste groepen de politieke koers bepalen.
3. **Meerderheids pluralisme:** Het idee dat georganiseerde belangengroepen de belangen van alle burgers min of meer gelijkmatig vertegenwoordigen.
4. **Bevooroordeeld pluralisme (*Biased pluralism*):** Het idee dat het belangen- en lobbystelsel zwaar leunt naar bedrijfsbelangen en de rijkere klasse, ten nadele van gewone burgers.

Methodologie

Gilens en Page analyseerden een unieke dataset van **1.792 beleidsinitiatieven** in de Verenigde Staten tussen 1981 en 2002. Ze brachten voor al deze kwesties in kaart wat de publieke opinie was van drie verschillende groepen:

- **Gemiddelde burgers:** Mensen met een mediaan inkomen (ongeveer het 50e percentiel).

- **Economische elites:** De rijkste Amerikanen (de top 10% qua inkomen/vermogen).
- **Georganiseerde belangengroepen:** Diverse lobbygroepen en organisaties (zowel op het gebied van bedrijfsleven als massabewegingen).

Vervolgens berekenden ze via statistische analyses (multivariabele regressie) welke van deze groepen de grootste onafhankelijke invloed had op het feit of een beleidsvoorstel uiteindelijk wel of niet wet werd.

Belangrijkste Conclusies

De resultaten van het onderzoek waren ontvondend voor de klassieke democratische theorie en lieten het volgende zien:

1. **Economische elites hebben grote invloed:** Vermogende Amerikanen en op de elite gerichte belangengroepen hebben een sterke, onafhankelijke en significante impact op het overheidsbeleid. Als zij een bepaalde kant op willen, is de kans groot dat het beleid daarnaar gevormd wordt.
2. **Gewone burgers hebben vrijwel geen invloed:** De beleidsvoorkeuren van de doorsnee burger ("average citizens") hebben **weinig tot geen statistisch significante impact** op de uiteindelijke besluitvorming van de overheid.
3. **De strijd bij meningsverschillen:** Wanneer de wensen van de doorsnee burgers lijnrecht tegenover de wensen van de economische elites of georganiseerde lobbygroepen staan, verliezen de burgers bijna altijd.
4. **"Democratie bij toeval":** De auteurs merken op dat gewone burgers in de VS hun zin vaak alleen krijgen *wanneer hun wensen toevallig overeenkomen* met die van de economische elite. Als de elite iets anders wil dan de massa, trekt de massa aan het kortste eind.

Eindconclusie van de auteurs

Gilens en Page concluderen dat het Amerikaanse politieke systeem niet voldoet aan de criteria van een functionerende *meerderheids democratie*. In plaats daarvan biedt het empirische bewijs sterke steun voor theorieën van **economische elite-dominantie** en **bevooroordeeld pluralisme**. Het beleid in de Verenigde Staten wordt disproportioneel gevormd door de wensen van rijke individuen en georganiseerde bedrijfslobby's, terwijl de stem van de doorsnee burger grotendeels ongehoord blijft.

Recenter gelijkaardige studies meer bepaald over Europa

Er zijn sindsdien verschillende vergelijkbare onderzoeken uitgevoerd, zowel op Europees niveau als binnen specifieke Europese landen. Veel politicologen wilden weten of de Amerikaanse conclusies van Gilens en Page (dat economische elites en lobbygroepen veel meer invloed

hebben dan gewone burgers) ook opgaan voor de Europese sociaaldemocratische en meer corporatistische modellen.

<https://www.pewresearch.org/short-reads/2018/08/17/how-americans-and-western-europeans-compare-on-4-key-social-and-political-issues/>

<https://www.pewresearch.org/short-reads/2019/10/16/where-americans-and-europeans-agree-and-differ-in-the-values-they-see-as-important/>

<https://www.realinstitutoelcano.org/>

De belangrijkste bevindingen uit Europees onderzoek zijn:

1. Studies in Europa (Nederland, Duitsland, Zwitserland, Scandinavië)

- **Zwitserland en Duitsland:** Onderzoek in landen met sterke corporatistische traditionele structuren (waarbij overheid, werkgevers en vakbonden nauw overleggen) laat vaak een iets genuanceerder beeld zien dan in de VS. Toch komt uit studies naar bijvoorbeeld **Duitsland** en **Zwitserland** naar voren dat georganiseerde bedrijfsbelangen en economische elites disproportioneel veel invloed uitoefenen op wetgeving, ten koste van de gewone kiezer.
- **Nederland:** Ook voor Nederland zijn vergelijkbare empirische analyses gedaan naar de kloof tussen burger en beleid. Hoewel Nederland formele inspraakstructuren kent (zoals de Sociaal-Economische Raad), bevestigen politicologische studies dat kapitaalkrachtige en georganiseerde belangengroepen een sterkere stempel drukken op wetgeving dan de gemiddelde burger die geen achterban of lobbyapparaat achter zich heeft.

2. Het bredere Europese debat: De 'Democratische Deficit' van de EU

Op het niveau van de Europese Unie wordt dit type onderzoek vaak gekoppeld aan het zogenaamde **democratisch deficit**:

- Uit onderzoeken naar Europese besluitvorming blijkt dat de meningen van Europese burgers en die van de Brusselse politieke en economische elites regelmatig uiteenlopen (bijvoorbeeld op het vlak van verdere Europese integratie, immigratie of economische hervormingen).
- Europese instituties en nationale regeringen zijn vaak gevoeliger voor de belangen van grote industrieën, financiële markten en transnationale lobbygroepen dan voor de directe opinie van de doorsnee burger. Dit voedt op zijn beurt de opkomst van het **populisme**, waarbij partijen zich profileren als de stem van "het gewone volk" tegenover een corrupte of vervreemde elite.

Hier zijn enkele wetenschappelijke studies en publicaties die de problematiek van politieke ongelijkheid, de invloed van economische elites en de vertegenwoordiging van verschillende inkomensgroepen in **Europa** onderzoeken:

- Over ongelijke vertegenwoordiging in de EU:
 - **"Democracy or Oligarchy? Unequal Representation of Income Groups in EU-Policy-Making"** (2020) — Een studie die onderzoekt in hoeverre de Europese Raad en het Europees Parlement verschillende inkomensgroepen vertegenwoordigen, en concludeert dat de stem van rijkere burgers en institutionele actoren zwaarder weegt.
 - [Lees het artikel hier \(via Open Access / Archive-ouverte UNIGE\).](#)
- Over 'Differential Responsiveness' (ongelijke beleidsrespons) in Europese democratieën:
 - **"Differential Responsiveness in Europe: The Effects of Preference Gaps and Turnout"** (gepubliceerd in *West European Politics*) — Dit onderzoek toetst of de Amerikaanse bevindingen van Gilens en Page ook opgaan voor Europese democratieën en kijkt naar de kloof in beleidsresponsiviteit tussen arm en rijk.
 - [Bekijk de studie via Taylor & Francis Online.](#)
- Algemeen achtergrondmateriaal en boeken over belangengroepen in Europa:
 - **"Interest Group Politics in Europe: Lessons from EU Studies and Comparative Politics"** — Een diepgaande academische bundel over de rol en de ongelijke invloed van georganiseerde belangen (zoals bedrijfslobby's) op de Europese besluitvorming.
 - [Meer informatie over deze uitgave via Routledge.](#)

Conclusie

Hoewel de intensiteit van ongelijke beleidsbeïnvloeding per land verschilt—in landen met sterke verzorgingsstaten en evenredige vertegenwoordiging is de kloof soms minder extreem dan in de meerderheids democratische Amerikaanse politiek—bevestigen Europese studies over het algemeen dezelfde zorgwekkende trend: **de gemiddelde burger heeft op beleidsniveau beduidend minder politieke slagkracht dan economische elites en professionele lobbygroepen.**

Waarom elites ook in Zwitserland veel macht hebben

Het resultaat van dit onderzoek is enigszins verassend voor Zwitserland waar de burger toch nauwer betrokken is bij het beleid via referenda en de “bottom-up” subsidiariteit.

Dat is inderdaad een schijnbare paradox: hoe kan een land met zo'n krachtige directe democratie toch te maken hebben met sterke elite-dominantie? Politicologen wijzen erop dat directe democratie in Zwitserland niet betekent dat burgers zelf alle wetten ontwerpen. De macht van elites verschuift simpelweg naar andere fasen van het politieke proces:

1. De beslissende 'voor-fase' van wetgeving

- **De consultatieronde (*Vernehmlassung*):** Voordat een wet überhaupt in het parlement komt, wordt deze achter de schermen uitgewerkt door administratieve experts, economische elites en krachtige lobby's.

- **Agenda-setting:** Gewone burgers komen pas in beeld *nadat* wetten zijn geschreven. De politieke en economische elite bepaalt dus grotendeels welke onderwerpen de politieke agenda halen.

2. Het consensusmodel en lobbykracht

- **De Konkordanzdemokratie:** De Zwitserse regering is een vaste coalitie waarin de grote partijen permanent samenwerken. Grote bedrijfssectoren, banken en werkgeversorganisaties schuiven hier direct bij aan tafel.
- **Vroegtijdige compromissen:** Hierdoor worden wetten zo gesmeed dat ze voor de georganiseerde economische belangen acceptabel zijn, nog voordat het volk er iets van hoeft te vinden.

3. De ongelijke strijd bij referenda

- **Financiële slagkracht:** Hoewel 50.000 handtekeningen volstaan om een referendum af te dwingen, kost het winnen van een landelijke stemcampagne enorm veel geld.
- **Campagnevoering:** Bedrijfsleven en rijke elites hebben de financiële middelen voor grootschalige reclamecampagnes en PR, terwijl gewone burgers zelden over een vergelijkbaar budget beschikken om een tegengeluid te organiseren.

4. Het referendum als rem, geen stuur

- **Reactief instrument:** Een referendum of volksinitiatief werkt in de praktijk vooral als een **vetorecht** (een noodrem) tegen besluiten van het parlement, en minder als een instrument om zelf proactief beleid te ontwerpen.

Algemeen besluit

Deze studies bevestigen wat velen intuïtief of uit ervaring aanvoelen. De overheid voert niet alleen het beleid uit van de parlementaire wetgever, de wetgeving wordt ook gestuurd vanuit machtige, kapitaalkrachtige groepen in de samenleving. En dit zijn niet alleen financiële of economische groepen maar ook belangengroepen van allerlei soort die er belang bij hebben. Follow the money, follow the power of omgekeerd. Groepen die invloedrijke macht en kapitaal verworven hebben, zullen het nodige doen om dit te bestendigen. Op zichzelf niets verkeerd mee. Deze elitaire groepen vertegenwoordigen meestal ook algemene belangen, gaande van miljarden bedrijven die wereldwijd opereren tot vakbonden die de burger als werknemer moeten beschermen. De materie terzake is complex en veelomvattend en de ervaring die hiervoor nodig is kan zich uitstrekken over meerdere generaties. Men kan niet verwachten dat de burger hiervoor steeds de expertise heeft. De vraag is of dit steeds gebeurt op een moreel-ethisch wijze. Macht verworven hebben houdt de morele plicht in van dit op een wijze te doen die de samenleving als rechtvaardig ervaart. Die macht mag niet alleen het eigenbelang dienen maar moet ook de samenleving als geheel ten goede komen. Wanneer dit niet zo is dan kan men spreken van corruptie en de wetgever heeft als taak dit aan banden te leggen. En daar wringt wellicht het echt

schoentje. Zijn de wetgevende en uitvoerende politici steeds bij machte van deze taak correct uit te voeren. Zijn ze zelf moreel en ethisch voldoende in staat? Zijn ze ook professioneel bekwaam genoeg om die verantwoordelijkheid op te nemen? Want ten slotte, de materies waarover het gaat kunnen bijzonder complex zijn waarbij de gevolgen van verkeerde beslissingen nog decennia kunnen nazinderen.

Een tweede, ietwat ontnuchterende vaststelling is dat de kreet dat de westerse democratie superieur is, op los zand berust. Westerse democratieën dienen niet alleen de burger. Ze moeten hem wel de illusie geven dat dit zo is. Een goed ontworpen democratisch systeem moet wel de mogelijkheid geven van de noodrem te trekken zonder dat hij massaal de straat moet oplopen of nog erger met geweld de zaak moet forceren. Meestal zijn dergelijke mechanismes wettelijk voorzien, alleen dikwijls zijn ze bewust zo ontworpen dat ze nauwelijks bruikbaar zijn. Voorbeelden hiervan zijn bv. het burgerinitiatief en de oranje kaart op Europees niveau. Ze worden dan ook nauwelijks gebruikt. Op nationaal niveau is het dikwijls nog schrijnender. Men kan alleen druk uitoefenen om via het parlement een regering te laten ontslag nemen. Wat ook niet weer evident is omdat volksvertegenwoordigers bijna blindelings de partijlijn moeten volgen. Paradoxaal genoeg zijn het meestal belangengroepen die dat wel kunnen bewerkstelligen bv. via algemene stakingen.

De studies wijzen ook uit dat zelfs Zwitserland met zijn unieke consensusdemocratie en referenda, ook het euvel kent. Dat belet niet dat Zwitserland het opmerkelijk beter doet dan de meeste Europese landen. Als we Zwitserland vergelijken met België, dan is het Zwitserse BBP/capita is er 30% hoger. De cijfers: Zwitserland: overheidsbeslag 34% BBP, totale overheidsschuld 41% BBP (federaal 16%). België: overheidsbeslag rond de 60%, overheidsschuld 111% BBP. Zwitserland kent bijna geen corruptie, voor België wordt die geschat op 4,4 miljard. Waar zit dan het echte verschil?

De hypothese die zich opdringt is dat men er een samenleving heeft met een hoogstaand moreel bewustzijn dat door de jaren heen verankerd is geworden in de cultuur van de Zwitserse samenleving. Dit heeft ook economische gevolgen. De beschikbare middelen worden er efficiënter besteed. Dat ziet men in de cijfers maar ook in de quasi totale afwezigheid van corruptie.

Dit artikel werd geschreven naar aanleiding van een video posting op Facebook.

<https://fb.watch/v/4sM9YZ5xe/>